

THEORETICAL FOUNDATIONS OF DEFLATION ACCORDING TO JOHN MAYNARD KEYNES¹⁷

Georgi Georgiev, PhD student

Department of Economics

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: gmggeorgiev@uni-ruse.bg

Abstract: Deflation could be considered as one of the most harmful economic phenomena, even more dangerous than inflation. Despite the fact that this phenomenon is not a new one, lots of countries experience deflation nowadays and it is difficult for them to prevent and to cope with it. Taking into account the negative consequences of deflation, the purpose of this paper is to analyze the problem from the Keynesian economics point of view because the main policy of the central banks for fighting against deflation is conducting a pro-inflation policy, targeting an annual inflation rate of 2-3% in order to maintain economic stability and growth. However, this is a standard Keynesian recipe against deflation. This raises the question whether it is necessary the government to involve actively in the economy to help correct market failures such as deflation. So that the aim of the report is to describe this kind of a policy and moreover why it is necessary for the economic stability.

Keywords: deflation, Keynesian economics, theoretical foundations, maintain economic stability and growth

ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременността един от основните въпроси сред представителите на водещите икономически школи е този за влиянието на дефлацията върху икономиката и за последствията, до които тя води за стопанството като цяло. Позовавайки се на семасиологичния подход, т.е. изхождайки от дефиницията на понятието, става ясно, че дефлация се наблюдава, когато покупателната способност на парите се увеличава, което означава, че парите имат по-голяма стойност, защото цените на стоките и услугите падат или казано по-друг начин, когато нивото на инфлацията спадне под 0%. Това от своя страна позволява да се купуват повече стоки и услуги с една и съща сума пари, но тук възниква и основният проблем. В така създалата се обстановка постоянният спад в цените ще доведе до отлагане на текущото потребление, защото икономическите агенти ще очакват допълнително поевтиняване на стоките и услугите, което от своя страна ще причини спад в потребителското търсене, намаляване на производството и съответно намаляване на заплатите и повишаване на безработицата, т.е. има опасност от навлизане в дефлационна спирала. Това мнение е подкрепено от Kagan (2018). Посоченото напълно кореспондира с кейнсианската теория, че наличието на дефлация е индикация за това, че икономическите условия в страната се влошават.

В последните години опасността от навлизане в рецесия, породена от дефлация става все по-голяма. Като примери могат да бъдат посочени икономиките на Япония, България и страните от Евронзоната, където често се наблюдава спадане равнището на индекса на потребителските цени под 0%, независимо от опитите на централните банки да стимулират инфлацията. Тази тенденция е ясно описана от Hannon (2017). Посоченото представя все по-нарастващото ниво на риск от попадане в дефлация за повечето икономики по света, в това число и българската, което обуславя актуалността на избраната тема. От друга страна провеждането на проинфлационна политика е чисто кейнсианска рецепта, която препраща към необходимостта от провеждането на държавна политика, за недопускане и борба с нарушеното макроравновесие. Именно затова целта на настоящия доклад е да се разгледа проблема за дефлацията през призмата на една от водещите съвременни икономически теории – учението на Джон Мейнард Кейнс и неговата кейнсианска революция в икономическата наука.

¹⁷ Докладът е представен на пленарната сесия на 2018 с оригинално заглавие на български език: ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВНИ НА ДЕФЛАЦИЯТА СПОРЕД ДЖОН МЕЙНАРД КЕЙНС

Изпълнението на така формулираната цел ще се осъществи посредством анализ на някои от неговите най-значими теоретични постановки, като акцентът ще бъде поставен върху най-известното му произведение „Обща теория на заетостта, лихвата и парите“.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Независимо че в литературата е възприето да се прави разграничение между „добра“ и „лоша“ дефлация, то тя може да се приеме като основна предпоставка за създаване на напрежение в икономиката, поради намаляването на търсенето, заетостта, ангажираността на капитала, печалбата на стопанските субекти, темповете на производството и като цяло благосъстоянието на населението, т.е. опасността от навлизане на стопанството в т.нар. дефлационна спирала и последваща икономическа криза. Разграничението между „добра“ и „лоша“ дефлация и съответно тезата, че тя винаги представлява опасност за икономическото развитие е детайлно разгледана от Weisenthal (2012). Посочваното като положително понижаване на цените, което теоретично би довело до укрепване на паричната единица и евентуално повишаване на износа може да бъде тълкувано като предвестник на бъдеща рецесия. Това оборва схващането, че дефлацията би могла да бъде полезна за икономиката, защото всъщност тя нарушава постигнатото равновесие между стоковете и паричните потоци според Агоуо (1998). На практика при достигане на отрицателна инфлация стойността на стоковия поток започва да изпреварва паричния. Описаното доказва, че дефлацията също като инфлацията е вид кризисна проява, което означава, че и двете не представляват нормално състояние на икономиката – теза, която ясно е застъпена в кейнсианството.

Преди да се премине към анализа на дефлацията от гледна точка на теорията на Кейнс е важно да се спомене, че най-общо теоретичните постановки, които разглеждат дефлационните колебания могат да се разделят в две основни групи: монетарни и немонетарни. Основната школа сред немонетарното направление е именно кейнсианството. Въпреки това може да се твърди, че в частност и преди нея – при класическата теория също има наченки на немонетарно обяснение, изразяващо се в природния недостиг на блага. Според кейнсианската теория няма директна обвързаност на количеството налични пари с ценовото равнище, т.е. според икономистите от тази школа източникът, предизвикващ дефлация или инфлация е в реалния, а не в паричния сектор. Още по-ясно това се вижда в равновесния модел на Кейнс, чрез който е възможно да се определи както инфлационния, така и дефлационния разрив, като последният е сумата, с която действителните разходи са по-ниски от тези при пълна заетост.

Необходимо е да се отбележи, че влияние върху теориите, които развива Джон Мейнард Кейнс оказва и периодът, в който работи, а именно Голямата депресия (1929 – 1933 г.), която се оказва предпоставка за оборване на класическата и неокласическата школа за автоматичното регулиране на пазарното стопанство, т.е. свободното общество и предприемачество, базирани на принципа *laissez faire* не биха могли сами да коригират възникналите отклонения в стопанството, независимо от това дали са причинени от инфлационни или дефлационни тенденции. Вижданията на Кейнс по въпроса за дефлацията са подробно описани от Bagus (2015, pp. 24-27). Keynes (2001, p.182) заявява в 16-та глава „Някои бележки за природата на капитала“ на „Общата теория на заетостта, лихвата и парите“, че „Следвоенният опит на Великобритания и САЩ е наистина фактически пример за това как натрупването на богатството, толкова голямо, че неговата пределна ефективност спадна по-бързо, отколкото можеше да спадне лихвеният процент на фона на господстващите институционални и психологически фактори, може в условията главно на *laissez-faire* да стане пречка за достигане приемливо равнище на заетост и жизнен стандарт, каквито могат да се осигурят от техническите условия на производство.“ Отново, но в 22-ра глава „Бележки върху търговския цикъл“ Keynes (2001, p. 262) посочва, че „избягването на големи колебания в заетостта при условията на *laissez-faire* може да се окаже невъзможно без дълбока промяна в психологията на инвестиционните пазари, такава, каквато няма причина да се очаква. Моето заключение е, че да се остави грижата за определяне на текущия обем на инвестициите в частни ръце, не е безопасно.“

От самото начало на кариерата си Кейнс изразява опасения относно дефлацията като основна заплаха пред икономическото развитие. Това си проличава още в „Трактат за паричната реформа“ от 1923 г. Според него дефлацията води до несправедливо преразпределение, което оказва негативно влияние върху кредитополучателите, т.е. дефлацията винаги е съпътствана от преразпределение на богатството от кредитополучателите каквито са търговците, производителите, фермерите и др. към кредиторите. Посоченото означава, че богатството на заетите в реалния сектор бележи спад по време на периоди на дефлация. Това виждане на Джон М. Кейнс е детайлно разгледано от DeLong (2017).

На следващо място в „Обща теория на заетостта, лихвата и парите“ от 1936 г. той отчита, че дефлацията категорично води до проблеми, изразяващи се както в спад на печалбата на предприемачите, така и в спад на работната заплата, тъй като този процес кара първите да намалят продукцията в усилията си да ограничат собствените си загуби, което от своя страна е предпоставка за съкращаване на работни места и от там до затваряне и последващо повтаряне на порочния кръг. Според Кейнс дефлационните очаквания възпрепятстват производството поради две основни причини. На първо място дефлацията води до повишаване на реалния лихвен процент, което означава, че реалната цена на заема или казано по друг начин „тежестта“ на заема се повишава, тъй като сумата, която трябва да бъде върната е придобила по-висока покупателна способност. Вторият аргумент е свързан с това, че производството отнема време, докато цените продължават да падат поради процеса на дефлация, което ще доведе до загуби за бизнеса, защото предприемачите ще продължат да плащат за факторите на производство по едни високи, все още недостатъчно гъвкави цени, като в същото време ще продават произведената продукция на по-ниска цена. Тази теза е широко застъпена в цялото произведение, но много ясно е посочена в глава 19-та „Промени в номиналните заплати“, където Кейнс (2001, р.219) казва, че *„потискащото въздействие върху предприемачите на по-голямото бреме на техния дълг може отчасти да неутрализира всякаква оптимистична реакция, идваща от намаляване на заплатите.“*

Според Sedlarski (2015. pp.225-226) в своя анализ на инфлацията и дефлацията, Кейнс взема под внимание негъвкавостта на стоковите и факторните цени, тъй като те имат свойството да се променят предимно нагоре. В стоковия свят цените на отделните стоки често не са гъвкави в посока надолу най-вече поради съществуването на монополни структури, имащи определена пазарна мощ и пазарна власт, чрез които не се позволява спад в цените. Това означава, че търсенето и предлаганото количество невинаги могат да се изравнят, защото практиката показва, че реалните пазарни структури са далеч от модела на свършената конкуренция, който представлява основен теоретичен инструмент в неокласическата икономика. Същото се отнася и до пазара на труда. Заплатите в общия случай не са гъвкави надолу поради действията на монополните структури на трудовия пазар, а именно синдикатите, което довежда до невъзможност за изравняване, а следователно и до превес на предлагането на труд, което рефлектира в принудителна безработица.

От тук и извода, че в кейнсианството до изравняване между търсене и предлагане се стига посредством промяна в броя на заетите, а не чрез гъвкавост на пазарните цени, както е в неокласическата икономическа теория. Съществува и обяснението, че предприемачите предпочитат да освобождават работна ръка, а не да намаляват заплатите в случай на спад в търсенето, защото има опасност производителността на работниците да спадне при понижение на заплатите, което би могло да доведе дори до по-лош ефект за фирмата.

Казано по друг начин икономиката функционира под потенциалното си равнище при непълна заетост на ресурсите и не е в състояние да се справи сама със закономерно възникващите кризи, т.е. е необходимо държавно регулиране – „дирижиране“ на стопанството с цел преодоляване на вътрешноприсъщите недостатъци на капиталистическата система – заложеното изоставане на търсенето от предлагането. Bekyarova, Veleв и Pipev (2011, р. 594) описват подробно кейнсианския модел, при който чрез държавните разходи правителствата имат лост за повишаване нивото на търсене и доближаване на икономиката до състояние на пълна заетост при недостатъчни частни инвестиции и съответно при ниско ниво на нетен

износ, като по този начин се цели предотвратяването на инфлационни или дефлационни кризи. Основната причина за недостатъчното търсене може да се търси в т.нар. Основен психологически закон, според който хората се стремят да увеличат своята консумация с увеличаването на техния доход, но не с такова голямо количество, с каквото се увеличава дохода им.

Освен това в „Общата теория на заетостта, лихвата и парите“ препоръките на Кейнс за излизането от Великата депресия са чисто антиинфлационни, изразяващи се в разширяване на паричното предлагане и провеждането на експанзионистична фискална политика, при която или заплатите да останат стабилни като в същото време цените на стоките паднат, или заплатите да се вдигнат, а цените да останат на съответното ниво. Според него вторият вариант има предимство, тъй като предотвратява по-високите нива на безработица и намалява тежестта на дълга, като в същото време мотивира потребителите да изхарчат повече от своя доход, поради повишаването на номиналната работна заплата. Необходимостта от провеждането на фискална политика е ясно изразена в „Общата теория на заетостта, лихвата и парите“, като напр. в глава 8 „Склонност към потребление“ Keynes (2001, p.85) отчита следното *„Доколкото върху стимула към спестяване от страна на индивида влияят очакваните бъдещи приходи, този стимул очевидно зависи не само от лихвения процент, но и от фискалната политика на правителството“*

Не на последно място, Кейнс оспорва и възгледите на меркантилистите, защото самоцелното натрупване на пари (меркантилистите разглеждат запаса от ценни метали като единствената форма на богатство) не води до положителен икономически резултат, тъй като при липса на ефективно търсене (потребление и инвестиции), причинено от спестяване ще се достигне до макроравновесие с по-високо ниво на безработица. При повишаване пределната склонност към спестяване, пониженото ефективно търсене посредством мултипликатора ще се отрази негативно на икономическото развитие. В глава 23-та „Бележки върху меркантилизма, законите против лихварството, обгербованите пари и теориите за недостатъчното потребление“ на „Общата теория на заетостта, лихвата и парите“ Keynes (2001, p. 282) посочва, че *„ако натрупването на съкровище от държавата се счита в най-добрия случай за съмнително благо, а често и за голяма опасност, от само себе си се разбира, че частното съкровище трябва да се избягва подобно на чумата“*. Към тази теза може да се причисли и формулирания от Кейнс парадокс на спестовността, според който колкото по-голям е дялът на спестяване на доходите, толкова повече в крайна сметка ще намалеят спестяванията. Логическата верига е следната: увеличените спестявания водят до повече непродана стока, т.е. наблюдава се повишаване нивото на складовите запаси, което от своя страна ще бъде причина за намаляване на количеството на произвежданите блага и от там до по-малка заетост, което ще бъде предпоставка за свиване на съвкупния доход.

Следователно според Кейнс паричната политика не може да стимулира икономиката по време на дефлационни кризи, поради това увеличението на парите в обръщение не влияе върху цените и икономиката, т.е. паричната политика на централните банки става неефективна, което означава, че се наблюдава т.нар. ликвиден капан, при който спекулативното търсене на пари води до фиксиране на цените, тъй като защитните цени се вдигат до равнище, смятано за максимално от инвеститорите, а лихвеният процент достига своя минимум. По този начин се оборва класическото схващане, че свободното изменение на цените води до равновесие при пълна заетост. Като пример от практиката може да се посочи стагнацията на японската икономика през 90-те години на миналия век и наличието на дефлация в страната независимо от нулевите лихвени проценти.

В последствие тези виждания на Кейнс вдъхновяват редица световно известни икономисти като Бен Бернанке, Марвин Гудфренд, Пол Кругман и др., които описват опасността от попадане на икономиката в т.нар. капан на ликвидността и съответно проблемите, които грозят икономиката в случай, че изпадне в дефлация.

Като обобщение може да се отбележи, че за Кейнс дефлацията е по-опасното явление в сравнение с инфлацията, тъй като в едно по-бедно общество е много по-лошо да бъде провокирана безработица отколкото да се доведе до разочарование сред кредиторите.

ИЗВОДИ

Въз основа на изложеното по-горе в доклада става ясно, че независимо от факторите, които са провокирали процеса на дефлация в едно стопанство, то този процес не би могъл да се приеме за положително икономическо явление, защото дефлацията е израз на нарушено равновесие между стойността на стоковия и паричния поток, също както е при инфлацията. Въпреки че дефлацията е пазарен процес, то според Кейнс и неговите последователи проблемите, които тя предизвиква не бива да се оставят за решаване на системата на свободния пазар, при която действа принципа на „невидимата ръка“. Напротив необходимо е провеждането на активна правителствена политика, като според Кейнс държавната намеса трябва да бъде ориентирана приоритетно към интервенции посредством фискалната политика, т.е. повишаване на съвкупното търсене, което би могло да се случи посредством два основни канала – чрез увеличаване на държавните инвестиции или трансферните плащания (най-общо казано увеличаване на държавните разходи) и/или чрез намаляване на данъчната тежест, което би трябвало да доведе до увеличаване на разполагаемите средства в частния сектор и оттам отново до повишено съвкупно търсене.

Всичко посочено по-горе доказва необходимостта от провеждане на активна държавна политика при констатиране на отклонения в макроикономическото равновесие, защото оставена сама икономиката може би би могла да се справи с така създалата се ситуация, но това би бил един дълъг и сложен процес. Що се касае до опасността от навлизане на българската икономика в дефлация, то трябва да се обърне специфично внимание на това, че България е сред малкото държави в световен мащаб с толкова дълго действаща система на паричен съвет. По принцип валутният борд се приема като дефлационен фактор при реализирането на икономически растеж. Тезата е подробно описана от Hanke и Shuler (1996). Именно поради невъзможността за провеждане на активна парична политика, породена от наличието на валутен борд, за превенция и борба с нарушеното макроравновесие, основен инструмент на държавата остава фискалната политика. Това прави актуално и необходимо разглеждането на вижданията на Кейнс в условията на родното стопанство.

Необходимо е да бъде подчертано, че задачата на науката е преди всичко да открива и разкрива. В рамките на рационалното една теория може да бъде повече предпочитана пред друга, стига да е в състояние да даде по-добро обяснение на изследвания процес. Мненията, дори и противоречиви, биха могли да дадат по-добра представа за света. Това се отнася до всеки един постулат, и конкретно до настоящия случай. Всяка една теория или концепция страда в известна степен от историческата ограниченост на своето време, но взети в своето единство, те обясняват изследваните процеси по-добре като същевременно стават и база за развитието на нови икономически теории, тъй като всяка такава трябва да излиза от кръга на своя обяснителен принцип, защото затворена в себе си тя води цялото познание към застой и следователно непродуктивност.

Изследванията са подкрепени по договор на Русенски университет "Ангел Кънчев" с № BG05M2OP001-2.009-0011-C01, „Подкрепа за развитието на човешките ресурси в областта на научните изследвания и иновации в Русенски университет "Ангел Кънчев", финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз“.

REFERENCES

Aroyo, Z., 1998. *Is deflation possible and appropriate in the Bulgarian economy*. Finance, N 7, 7-11. (Оригинално заглавие: Жак Аройо (1998). Възможна и целесъобразна ли е дефлация в българското стопанство. Финанси, N 7, 7-11.)

Bagus, P., 2015. *In Defence of Deflation*. Springer International Publishing Switzerland.

Bekyarova, K., Veleev, B. A., & Pipev, I., 2011. *Economic thought: Ancient economic thought up to present*. Sofia: "Hermes" Publishing house, 594. (Оригинално заглавие: Бекярова, К., Велев,

Б. А., Пипев, И. (2011). Икономически теории: Икономическата мисъл от древността до наши дни. София: Издателска къща „Хермес“).

DeLong, B., 2017. *Washington Center for Equitable Growth: Jonh Maynard Keynes (1924): Tract on Monetary Reform*. [online] Available at: <<https://equitablegrowth.org/john-maynard-keynes-1924-tract-on-monetary-reform/>> [Accessed 21.08.2019].

Hannon, P., 2017. *The Wall Street Journal: Eurozone Finally Finds Itself Free of Deflation*. [online] Available at <<https://www.wsj.com/articles/eurozone-finally-finds-itself-free-of-deflation-1487757809>> [Accessed 10.08.2019].

Hanke, S and Schuler, K. *Currency boards for developing countries: A handbook*. San Francisco, California: An International Center for Economic Growth Publication.

Kagan, J., 2018. *Investopedia: Deflationary Spiral*. [online] Available at: <<https://www.investopedia.com/terms/d/deflationary-spiral.asp>> [Accessed on 10.08.2019].

Keynes, J., 2001. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Sofia: Princeps, 182. (**Оригинално заглавие:** Кейнс. М., 2001. *Обща теория на заетостта, лихвата и парите*. София: Издателство “Princeps”).

Sedlarski, T., 2015. *Economic Theories: History of Economic Thought*. “University Library” series, Sofia: Publishing House of St. Kliment Ohridski University, 225-226. (**Оригинално заглавие:** Седларски, Т. (2015). *Икономически теории: История на икономическата мисъл*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“).

Weisenthal, J., 2012. *Business Insider: Why Deflation Is In Fact Really, Really Bad?* [online] Accessed at: <<https://www.businessinsider.com/why-deflation-is-bad-2012-9>> [Accessed 13.08.2019].